Asia: O 15/2021 vp Aktiivisen työvoimapolitiikan palveluiden kustannusvaikuttavuus

Aihe: Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus, STEA

Valiokunta käsittelee parhaillaan tilaamaansa tutkimusta aktiivisen työvoimapolitiikan palveluiden kustannusvaikuttavuudesta. Valiokunta on kiinnostunut kuulemaan **mikä on STEA:n avustamien järjestöjen rooli aktiivisen työvoimapolitiikan toimenpiteiden järjestäjänä**. Lisäksi valiokunta on kiinnostunut kuulemaan, mikä on STEA:n näkemys järjestöissä tehtävän **palkkatukityön yhteiskunnallisesta merkityksestä ja mitä asioita jää yhteiskunnassa tekemättä, jos välityömarkkinoita ei ole**.

Mikä on STEA:n avustamien järjestöjen rooli aktiivisen työvoimapolitiikan toimenpiteiden järjestäjänä?

Moni STEA-avustusta saava sosiaali- ja terveysalan järjestö toimii mahdollisina paikkoina palkkatuella työllistymiseen tai kuntouttavaan työtoimintaan osallistumiseen. Etenkin esimerkiksi mielenterveys- ja päihdealan järjestöissä toimii usein palkkatuella työskenteleviä henkilöitä. STEA ei avusta palkkatukityöllistämistä eikä lakisääteistä kuntouttavaa työtoimintaa, mutta tukityöllistäminen voi olla osa STEA-avustusta saavan järjestön muuta toimintaa. STEA ei ole koonnut tietoa avustamiensa järjestöjen tukityöllistämisen määristä tai vaikutuksista, eikä palkkatukityöntekijöiden määrästä järjestöissä STEAn tietojen mukaan ole olemassa tarkkaa tilastotietoa. STEA-avustuksia suunnataan työllistymisen edellytysten vahvistamiseen tähtääviin toimintoihin. STEA-avustusta kohdentuu myös vammaisten, pitkäaikaissairaiden ja osatyökykyisten henkilöiden työllistymismahdollisuuksien ja osallisuuden edistämiseen alueellisen verkostotoiminnan, tiedon tuottamisen sekä kehittämis- ja koordinaatiotyön keinoin.

STEA-avusteisen toiminnan tavoitteina on esimerkiksi hyvin heikossa työmarkkina-asemassa olevien ihmisten osallisuuden sekä työ- ja toimintakyvyn vahvistaminen, jotka toteutuessaan johtavat samalla myös työikäisten ihmisten työllistymisen edellytysten vahvistumiseen. STEA-avusteisessa toiminnassa työllistäminen ei ole avustettavan toiminnan tulostavoite. Poikkeuksen muodostaa kuitenkin STEAn hallinnoima Paikka auki -ohjelma, jonka tarkoituksena on edistää vaikeasti työllistyvien henkilöiden työllistymistä tarjoamalla työpaikkoja sosiaali- ja terveysalan järjestöissä. Ohjelmassa on kaksi kohderyhmää: 1) työttömät tai vailla opiskelupaikkaa olevat 18–29 -vuotiaat nuoret aikuiset ja 2) osatyökykyiset (ilman ikärajausta.) Järjestöt, jotka täyttävät STEAn avustuskelpoisuuden, voivat hakea työntekijän palkkaamiseen täysimääräistä avustusta, joka kattaa kaikki työsuhteesta aiheutuvat palkkakulut. Järjestö voi lisäksi hakea rahoitusta myös työntekijän mentorointiin sekä työvälineisiin.

Vuosina 2014–2017 ja 2018–2022 toteutettu Paikka auki -ohjelma jatkuu vuodesta 2023 alkaen toistaiseksi. Ohjelman jatkoa on puoltanut ohjelmasta saatu vahva tutkimusnäyttö ja runsaslukuinen palaute Paikka auki –ohjelmassa mukana olleilta työntekijöiltä ja työnantajilta. Ohjelman voidaan sanoa vakiinnuttaneen paikkansa sosiaali- ja terveysjärjestöjen keskuudessa. Ohjelman tutkimustulokset ovat olleet erinomaisia. Kaksi kolmasosaa ohjelman kautta työllistyneistä on päässyt opiskelemaan tai töihin Paikka auki –työsuhteen jälkeen, ja työttömyys on puolittunut siitä, mitä se oli ennen Paikka auki –työsuhdetta. Ohjelman kustannusvaikutuksia on myös analysoitu ja todettu, että Paikka auki –ohjelmassa mukana olleet työntekijät jatkotyöllistyvät paremmin kuin useat muut palkkatukityöllistetyt. Paikka auki -työllä on todennettuja hyvinvointivaikutuksia, ja lähes kaikki järjestötyönantajat pitävät Paikka auki -työntekijöitään ja heidän osaamistaan merkityksellisenä osana järjestötoimintaansa. Varovaisesti on arvioitu, että ohjelma maksaa itsensä takaisin jopa kaksi kertaa nopeammin kuin muut vastaavat työllistämismallit. Vuosina 2018-2022 Paikka auki –ohjelmaan on myönnetty keskimäärin n. 7 miljoonaa euroa vuositasolla. Vuodelle 2023 STEA ehdottaa Paikka auki –avustusta järjestöille ennätysmäärän: yhteensä 12,1 miljoonaa euroa 270 järjestölle.

Palkkatukityön yhteiskunnallinen merkitys STEAn näkökulmasta

STEA pitää tärkeänä, että palkkatukityön vaikutuksia tutkitaan sekä yksilöiden että yhteiskunnan näkökulmasta. Parhaimmillaan palkkatukityö voi johtaa henkilön työllistymiseen, mutta pahimmillaan siitä voi tulla myös yksilötasolla kuormittavaa. Palkkatukityöhön liittyy ”ilmaisen työn” riskejä yhteiskunnallisella tasolla.

STEA-avusteisista järjestöistä ainakin SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry, Suomen Punainen Risti, Työttömien Keskusjärjestö, Vates-säätiö, Sininauhaliitto, Kuntoutussäätiö ja Silta-Valmennusyhdistys ovat tuoneet lausunnoissaan esiin palkkatukiuudistukseen liittyviä haasteita järjestöjen näkökulmasta. Jos palkkatukiuudistus toteutuu esityksen mukaisesti, niin järjestöjen ja säätiöiden mukaan niiden mahdollisuudet työllistää ja tukea ja ohjata heikossa työmarkkina-asemassa olevia henkilöitä heikkenisivät merkittävästi. SOSTEn yhdessä välityömarkkinatoimijoiden kanssa teettämän selvityksen perusteella 61 prosenttia yrityksistä ei näe tällä hetkellä mahdollisena palkata heikoimmassa työmarkkina-asemassa olevia. Siksi vaarana on, että uudistuksen seurauksena suuri joukko ihmisiä syrjäytyy työmarkkinoilta pysyvästi.

Järjestöjen arvioiden mukaan noin 1 000-3000 heikossa työmarkkina-asemassa olevaa henkilöä voi menettää uudistuksen vuoksi mahdollisuuden työpaikkaan. Muutokset tarkoittaisivat järjestöjen arvioiden mu-

kaan esimerkiksi Sininauhaliiton jäsenjärjestöissä vuositasolla sitä, että palkkatukityöllistettyjen määrä vähenisi noin kolmannekseen nykyisestä tasosta. Tämä merkitsee myös järjestöjen kannalta toiminnan olennaista supistumista tai jopa lakkautumista.

Mitä asioita jää yhteiskunnassa tekemättä, jos välityömarkkinoita ei ole?

Järjestöillä on keskeinen rooli välityömarkkinapalveluiden tuottajina. Työllistymisen edistämisen lisäksi välityömarkkinat voivat edistää siellä toimivien työttömien henkilöiden osallisuutta, osaamista ja toimintakykyä. Välityömarkkinoilla on mahdollista työllistyä matalammalla kynnyksellä. Osa järjestölähtöisistä palveluista ottaa välityömarkkinoille ihmisiä, jotka ovat kokonaan palvelujärjestelmän sekä työmarkkinoiden ulkopuolella. Intensiivisissä palveluissa painopiste on usein työllistettävien ihmisten voimavaroihin liittyvissä tarpeissa. Välityömarkkinoilla järjestölähtöiset matalan kynnyksen palvelut usein sisältävät työllistettävien henkilöiden työelämän perustaitojen opettelun lisäksi elämänhallinnan vahvistamista. Tästä johtuen työllistymistä avoimille työmarkkinoille ei järjestöjen mukaan voida pitää ainoana tulosmittarina välityömarkkinoilla olevan henkilön tilanteessa tapahtuneelle positiiviselle muutokselle, koska lähtötilanteessa ollaan vielä kaukana avoimilta työmarkkinoilta. Järjestöjen tarjoama yhteisöllisyys ja aktivoitumisen mahdollisuudet tarjoavat heikossa työmarkkina-asemassa oleville osallisuutta. Ne myös integroivat ihmisiä yhteiskuntaan heidän päästessään osaksi yhteisöä ja toimimaan sen hyväksi.